

1936. "Hogueras en la noche" i les mines de Fígols

El 23 de febrer de 1937 s'estrenava a Barcelona la pel·lícula "Hogueras en la noche", un llargmetratge filmat als estudis *Orphea* de la ciutat comtal, i amb exteriors rodats a la mateixa ciutat de Barcelona i al complex miner de Fígols-Les Mines i el director de la qual fou Arthur Porchet. Probablement es tracta de la primeres pel·lícules rodada a la nostra comarca, segurament la primera pel·lícula sonora rodada al Berguedà, i aquest fet, juntament amb la personalitat del seu director, la data de la producció –en plena guerra civil– són més destacables que no pas el tema –un drama molt convencional– i la qualitat global de la pel·lícula.

Cinema, República, Generalitat i la família Porchet

Arthur Porchet, nascut a Neuchâtel (Suïssa) l'any 1879 va treballar des de ben jove a Suïssa i a França en diverses pel·lícules com a director de fotografia; és el director del primer llargmetratge de la Suïssa francesa que encara es conserva: *L'appel de la montagne*

(1922-1923) i amb els seus fills, Adrién i Robert, treballen a la pel·lícula anomenada *Spoerri/Porchet*, i a *Le drapeau de l'humanité*. La primavera de 1931 s'instal·la a Barcelona amb els seus fills, Adrién i Robert, on van treballar fins a finals de la Guerra Civil, quan van retornar a Suïssa. Arthur va morir a Lausana el 1956. La proclamació de la II República i el procés de transformació de la societat espanyola i catalana, van seduir a la família Porchet que, com molts intel·lectuals europeus i americans, van fer cap a Barcelona que es va convertir en un laboratori d'experiències de tot tipus i de ben segur que d'oportunitats.

Arribats a Barcelona, Arthur, Adrién i Robert, es van integrar ràpidament al nou i dinàmic món del cinema català i als moviments socials i polítics d'aquella Barcelona emergent que es va convertir, també, en la capital del cinema i del documental, especialment amb l'esclat de la Guerra Civil. Els antecedents cal buscar-los però pocs anys abans quan la Generalitat de Catalunya comença a donar

suport al incipient i car cinema sonor, amb la inauguració oficial, el juny de 1932 i amb la presència del President Macià, dels estudis *Orphea*. Muntats pel productor francès Camille Lemoine, un dels fundadors de la productora francesa *Orphea Film*, a instàncies de Francisco Elías es van situar a l'antic Palau de la Química de l'Exposició Internacional de Barcelona del 1929, a la part posterior del Palau Nacional de Montjuïc, i es aquí on es van filmar la totalitat de les pel·lícules espanyoles sonores de 1932 i gairebé totes les de 1933. Pel maig del 1932 començà a rodar-s'hi *Pax*, dirigida pel mateix Elías, en versió francesa, ja que no es trobà capital per fer-la en una de les llengües co-oficials al Principat, català o castellà, i el que havia de ser un plató provisional s'anà convertint en estable. Barcelona, amb els estudis *Orphea*, es converteixen en la capital cinematogràfica d'Espanya. En el sector de l'exhibició, el 1936 a Barcelona hi ha 114 sales sonores i 2 mudes.

L'obra barcelonina dels Porchet es llarga i la seva vinculació a la cinematografia produïda a Bar-

celona molt significativa. Tot just arribats ja participen en algunes de les pel·lícules més importants d'aquesta època, com a directors de fotografia; es el cas de "Pax" (1), del director Francisco Elías (2) i "El Café de la Marina", l'adaptació cinematogràfica de l'obra teatral de Josep M. De Sagarra, dirigida el 1933 per Domènec Pruna (3).

Els Porchet i la guerra

A l'Espanya republicana la immensa majoria de les pel·lícules realitzades van estar produïdes per les centrals sindicals, els organismes governamentals, els partits polítics i molt poques per la iniciativa privada. Al principi, els estudis i laboratoris de cinema de Barcelona i Madrid van paralitzar la seva activitat a l'espera que la situació s'aclarís, però aviat Barcelona va esdevenir la ciutat del cinema. El fet d'estar allunyada del front de guerra i que no va ser bombardejada fins el 1938, l'existència del port i les vies de comunicació amb la frontera francesa van facilitar l'exportació de les

pel·lícules i la importació de material cinematogràfic, però també el fet que la ciutat comptava amb quatre estudis de rodatge: Orphea, Trilla-La Riva, Kinefon i Lepant.

En un primer moment les organitzacions anarcosindicalistes van monopolitzar les produccions cinematogràfiques, a partir de 1937 les úniques productores que van mantenir una continuïtat en el seu esforç van ser les relacionades amb organitzacions marxistes i institucions governamentals. Per tant, es pot afirmar que la

amb els milicians van lluitar al front d'Aragó, prop de Osca. En una entrevista que li van fer poc abans de morir prop de complir els cent any, el 2008, explica que sense adonar-se'n es va trobar de ple i al mig de la guerra, i que lluitava amb la càmera més que no pas amb l'arma (4). També que estava a punt de finalitzar el rodatge de "Hogueras en la noche", la nit del 19 de juliol del 1936, quan es va assabentar del cop d'estat; aleshores no era conscient que havia començat una revolució

(Carmen Rodríguez) la tornada d'Estatos Units del seu antic enamorat (José Telmo), germà del marit de Carmen (José Lado) amb qui té una filla (Carmencita Elios). En general, els temes de gairebé totes les pel·lícules d'abans de 1936 s'inhibeixen de mostrar la realitat històrica del moment, i es tractava d'imitacions dels models comercials hollywoodians o de productes de "xaranga i pandereta".

La autèntica protagonista de la pel·lícula es Carmen Rodríguez

República va dedicar un esforç més gran, humà i econòmic a la propaganda cinematogràfica que l'Espanya nacional i els noticiaris en van ser un notable exemple.

Fou el fill d'Arthur, l'Adrién, qui va viure més intensament els anys de la Guerra Civil per què ben aviat s'afilià a la CNT i s'allistà a la Columna Durruti i

i que el títol de la pel·lícula era premonitori (5).

En aquets temps de guerra i al front d'Aragó, desplegà una activitat intensa com ho demostra la llarga llista de documentals: *Aguiluchos de la FAI por tierras de Aragón*. *Estampas de la revolución antifascista* (1, 2 i 3) del 1936, *Alba Sobre Espanya* (1938), un curt amb imatges de la Guerra Civil, problemes socials, la presa de les armes, els sindicats CNT i UGT, *La batalla de Farlete*, mes de deu documentals del front d'Aragó. Quan Durruti va decidir participar en la defensa de Madrid, Adrién Porchet va abandonar la columna i tornà a Barcelona. Des de la ciutat comtal treballà com a documentalista de la vida de la ciutat en guerra i durant els dies difícils dels maig de 1937 va cobrir els atacs entre anarquistes i comunistes pel control de Telefònica, des de la mateixa Plaça Catalunya (6).

"Hogueras en la noche"

La història tracta dels problemes que causa a la família de Carmen

(Madrid 1899-1972) una actriu de reconeguda trajectòria. Filla de l'actor teatral Alejandro Rodríguez amb qui es trasllada a Mèxic de ben petita i s'inicia en el món de l'espectacle viatjant posteriorment a Cuba i a Los Angeles, on debuta ja amb una companyia pròpia, destacant com a bona recitadora, i actriu còmica i dramàtica al llarg del continent americà. Intervé en un breu film musical dels produïts a Nova York per Hispano-Amèrica Movitonal en els començaments del cinema parlat i signa un contracte amb Pathé per a les versions espanyoles de pel·lícules nord-americanes, però en aquesta companyia decideixen adoptar el sistema del doblatge, quedant lliure per acceptar ofertes d'altres estudis. S'estableix a Hollywood i, a partir de la seva interpretació en «Olimpia», treballa amb regularitat durant cinc anys. En acabar el rodatge a Nova York de «Tango Bar», torna dels Estats Units al maig de 1935 i s'incorpora al cinema espanyol fins al final de la Guerra Civil (7). La resta d'ac-

FITXA TÈCNICA

Hogueras en la noche

GÈNERE: Drama

DIRECCIÓ: ARTHUR PORCHET

ANY: 1936

Llargmetratge

PRODUCTORA: EXCLUSIVAS JOSÉ BALART

INTÈRPRETS:

Carmen Rodríguez, Luis Villasiul, Carmen Elios, José Telmo, Elva Roy, José María Lado, Enriqueta Villasiul, Modesto Cid, Pascual Albero (tenor), Rodalla; La Armonía Argumento; Libro de Luis Villasiul

DIRECTORS DE FOTOGRAFIA: Adrién Porchet, Robert Porchet

MÚSICA: Pablo Luna

MUNTADOR: R. Dorian

DECORATS: Tomás Ysern

35 mil·límetres. Blanc i negre. Normal.

DURACIÓ: 8 minuts

LLOCS DE RODATGE EXTERIORS: Barcelona i Fígols-Les Mines

ESTUDIS: Orphea.

ESTRENES:

22-02-1937, Berga

23-02-1937, Barcelona

28-06-1937, Madrid

tors, gens internacionals, van treballar intensament en bona part de les pel·lícules d'aquets anys, compaginant el món del cinema amb el del teatre.

La música fou encarregada a Pablo Luna Carné (Alhama de Aragón 1879 – Madrid 1942), aleshores un reconegut compositor de sarsuela i un dels més prolífics del seu temps que va introduir en la sarsuela l'estil de l'opereta centreeuropea, inspirant-se principalment en les obres vieneses de Franz Lehár.

Els testimonis i col·laboradors miners: la clau de volta de la col·lecció del Museu de les Mines de Cercs

El passat juliol de 2012 Jaume Corominas i Camp va cedir al MMCERCS una còpia del guió de la pel·lícula *"Hogueras en la Noche"*; el 1999 ja havia fet una altra important donació referida a aquesta mateixa pel·lícula, un dels "quadros" del cine que havien acompanyat la publicitat de l'estrena de la pel·lícula el 22

de febrer de 1936 al cinema de Berga. En ambdós casos la família Marginet-Marquez li va confiar la custòdia d'aquets materials i d'altres documents de molta importància, i que ara formen part de l'Arxiu del Museu de les Mines de Cercs. Es tracta de la *"Relació de nínxols del cementiri de la CONSOLACIÓN 19-02-1959"* (13 pàgines), e *"Llibre de Caixa del Club de Futbol de Fígols les Mines"* (Octubre 1948), el *"Pressupost i factura per la construcció del camp de futbol de San Salvador (1948-1949)"* (4

pàgines més un plànol) i una seixantena de fotografies dels anys 30 fins la dècada dels seixanta dels XX, entre elles de l'equip de futbol de Fígols les Mines (anys 1932 i 1933).

A petició de la direcció del MMCERCS, el Premi Santa Bàrbara 2.009, en commemoració al desè aniversari del MMCERCS va ser atorgat als col·laboradors del MMCERCS els quals el seu ajut va ser fonamental per al naixement de la institució i també la seva posada de llarg, la tercera fase

Nom de la pel·lícula	Data	Director	Gènere	
SOBRE EL CIENO	1933	FERNANDO ROLDAN	Drama	Director de Fotografia
HOMBRE QUE SE REIA DEL AMOR, EL	1932	BENITO PEROJO	Comedia	Director de Fotografia
MADRE ALEGRIA	1935	JOSE BUCHS	Comedia	Director de Fotografia
SOR ANGELICA	1934	FRANCISCO GARGALLO	Drama	Director de Fotografia
DOCE HOMBRES Y UNA MUJER	1934	FERNANDO DELGADO (2)	Aventures	Director de Fotografia
DESAPARECIDO, EL	1934	ANTONIO GRACIANI	Drama	Director de Fotografia
CAFE DE LA MARINA, EL	1933	DOMINGO PRUNA	Comedia	Director de Fotografia
CORDOBA	1934	MATEO SANTOS	Documental	Director de Fotografia
SE HA FUGADO UN PRESO!	1933	BENITO PEROJO	Comedia	Director de Fotografia
CARCELERAS	1932	JOSEP BUCHS	Drama	Director de Fotografia
PAX	1932	FRANCESC ELIAS	Guerra	Director de Fotografia
NIÑOS DEL HOSPICIO, LOS	1933	MIGUEL SILVESTRE		Director de Fotografia
SIERRA DE RONDA	1934	FLORIAN REY	Aventura	Director de Fotografia
SARITA LA GITANE	1928	ALBERT HAUBRECHTS		Director de Fotografia
AVES SIN RUMBO	1934	ANTONIO GRACIANI	Comedia	Director de Fotografia
VIVA LA VIDA	1934	JOSE MARIA CASTELLVI	Comedia	Director de Fotografia
CANTO DEL RUISEÑOR, EL	1932	CARLOS SAN MARTIN	Musical	Director de Fotografia
HOGUERAS EN LA NOCHE	1936	ARTHUR PORCHET	Drama	Director
APPEL DE LA MONTAGNE, L'	1923	ARTHUR PORCHET		Director de Fotografia i director
PAYSANNE AU TRAVAIL, LA	1928	ARTHUR PORCHET	Documental	Director
OCTAVO MANDAMIENTO, EL	1935	ARTHUR PORCHET	Drama	Director de Fotografia i director
OASIS DANS LA TOURMENTE, L'	1941	ARTHUR PORCHET		Director
MONTSERRAT	1934	ARTHUR PORCHET		Director
NOTRE ARMEE	1939	ARTHUR PORCHET		Director
MOB 39	1940	ARTHUR PORCHET		Director
VISAGES D'ENFANTS	1923	JACQUES FEYDER		Actor
OASIS DANS LA TOURMENTE, L'	1941	ARTHUR PORCHET		Director

del Museu que es va inaugurar el 2011 i on els col·laboradors més actius en concret César Gutiérrez i Jaume Corominas van ajudar a recuperar més d'un centenar peces dels tallers de Carbones de Berga SA, i que ara són exposats al nou espai museogràfic: L'Espectacle de la Mina

Pel MMCERCS els testimonis i col·laboradors miners són la clau de volta de la col·lecció del Museu de les Mines de Cercs. Per això en els darrers anys s'ha potenciat la creació d'accions de participació ciutadana i molt especialment en col·laboració amb la gent gran i els joves, tot fomentant els sentiments de solidaritat i de pertinença a un col·lectiu promouent la cohesió social i la identitat col·lectiva mitjançant la memòria històrica. Obtenir, a partir de l'anàlisi la informació que aporta la documentació gràfica i els treballs d'història oral, una evolució del paisatge físic i humà del col·lectiu de persones vinculades al món de la mineria són objectius fundacionals del museu que ajuden a contribuir a la conservació del patrimoni català.

Bon exemple d'aquesta estreta col·laboració en seria el treball *La fotografia i la memòria històrica: un encontre generacional a través de les fotografies històriques* va ser un projecte de continuïtat que partia de l'experiència emocionant i fructífera que va significar el projecte de *Cercs, la mirada del fotògraf*, impulsat des de l'Ajuntament de Cercs i el Museu de les Mines de Cercs l'any 2006 i amb el suport de l'Àrea d'Educació de la Diputació de Barcelona que va concloure en un magnífic llibre de fotografies.

Aquest projecte va ser de gran utilitat, donant major obertura social del Museu de les Mines de Cercs adoptant noves funcions de proximitat envers la ciutadania, donant l'oportunitat al nou equip del MMCERCS de contactar amb nous veïns del municipi de Cercs i convidar-los a que deixessin testimoniatge del seu passat minner a través de les noves línies de treball com la documentació de la col·lecció del museu o els treballs d'història oral que es varen portar a terme amb l'escola del municipi el CEIP Sant Salvador i l'escola Xarxa de Berga durant els anys 2.008-2.009.

La fotografia i la memòria històrica un encontre a través de les fotografies (octubre de 2.007 a març de 2.008) El projecte va permetre la recuperació de la història oral minera a partir de l'encontre generacional entre néts i avis a través de l'excusa d'un document gràfic com la fotografia; un projecte adreçat a les noves generacions i als avis i àvies habitants de Cercs i de la conca minera de l'Alt Berguedà.

En la celebració del desè aniversari del MMCERCS (juny de 2009) l'edició del conte: *Una història de colors tenyits de pols de carbó* va ser la plasmació de tot el treball realitzat fins aleshores i no el final de la feina si no la continuació d'una bonica relació. Altra vegada doncs, el patrimoni deixa

de ser contemplat exclusivament per a convertir-se en alguna cosa més valuosa: elements materials i immaterials fonamentals per a comprendre la nostra identitat.

Notes

- (1) Josetxo Cerdán y Luis Fernández Colorado: Estudios Cinematográficos Orphea Film (I) : la química de un sueño, <http://www.cervantes-virtual.com/obra-visor/estudios-cinematograficos-orphea-film-i-la-quimica-de-un-sueno--0/html/ff909614-82b1-11d1-acc7-002185ce6064.html>
- (2) Va néixer a Huelva, en 1890. El 1914 va dirigir la seva primera pel·lícula muda, "Los oficios de Rafael Arcos". El 1915 viatja a Hollywood, on va conèixer a David Griffith, pare del muntatge cinematogràfic. Als Estats Units va crear una empresa que dissenyava els títols per les pel·lícules dedicades al mercat de llengua espanyola. El 1929 filma "El misterio de la Puerta del Sol" (1929), considerada la primera pel·lícula sonora estrenada a Espanya. El 1931 codirigeix dues pel·lícules de nacionalitat francesa i, en 1936, dirigeix el que seria un dels seus treballs més coneguts, "María de la O". En els anys 40, roda diferents obres de nacionalitat mexicana, i el 1955, realitza a Espanya el seu últim treball, "Marta". Va morir a Barcelona, al juny de 1977.
- (3) El Cafè de la Marina (1933) és una obra de teatre de Josep Maria de Sagarra (1894-1961) escrita en vers estramp que fou estrenada el 14 de febrer de 1933 al

Teatre Romea. Domènec Pruna (Barcelona, 1907 - Sant Antoni de Vilamajor 1974), ex-corresponsal de la revista Popular Film a París, col·laborador d'Alberto Cavalcanti i antic cap de publicitat de la MGM a Mèxic, dirigí "El cafè de la Marina", el seu únic llargmetratge parlat en català amb decorat del seu germà, el pintor Pere Pruna.

- (4) « Un jour, il y eut une attaque de la cavalerie et de l'aviation fasciste, à une dizaine de kilomètres plus loin. "On m'a dit : Tu viens au front avec nous. Je leur ai répondu : Je fais mes actualités et mes films de guerre ici. L'un d'entre eux m'a collé un revolver aux fesses, en m'avertissant : Soit tu viens au front avec nous, soit tu restes ici". "Et c'est ainsi que j'ai été en première ligne et que le me suis mis à filmer directement les combats. Peu à peu, je me suis habitué à la guerre, je participais aux réunions d'état-major. Je me souviens que Durruti m'avait engueulé en me recommandant de poser ma caméra et de prendre un fusil, mais je lui avais répondu : Je leur donne plus de courage, à tes hommes, avec mon appareil qu'avec un fusil !". http://increvablesanarchistes.org/articles/1936_45/36cineast_porcher.htm Entretien réalisé par Michel Froidevaux Texte paru aux Editions Noir. (*) M. Froidevaux est l'auteur d'une thèse sur la presse anarchiste en Catalogne, 1936-1937.

- (5) « J'étais en train de finir un film qui s'appelait Hogueras de la noche -Feux dans la nuit- (titre prémonitoire !) et le soir du 19 juillet je ne m'étais pas rendu compte qu'il allait y avoir une révolution je croyais qu'il s'agissait de nouveau de grèves, de manifestations. Très peu de temps après, des miliciens du syndicat des spectacles publics de la CNT sont venus au studio et nous ont dit qu'ils avaient besoin d'un opérateur pour le front. Alors, ils m'ont embarqué au front. »
- (6) Els Fets de maig del 1937 foren els enfrontaments que succeïren entre el 3 i el 7 de maig de 1937 a Barcelona entre les forces d'ordre públic de la Generalitat de Catalunya, amb el suport de milicians del PSUC, de la UGT i d'Estat Català, contra milicians de la CNT i la FAI, amb el suport del POUM.
- (7) Florentino Hernández Girbal, Juan B. Heinink, Robert G. Dickson: Los que pasaron por Hollywood, a http://www.cervantesvirtual.com/obra-visor/los-que-pasaron-por-hollywood-0/html/ff1c4606-82b1-11d1-acc7-002185ce6064_102.htm.